

Strateška, oportunistična in post-volilna avtonomija: Primerjalna analiza treh primerov iz Mehike

UVOD

Namen tega dela je pregledati različne pristope k avtonomiji treh obstoječih družbenih gibanj v Mehiki. Pokazala bom, kako je boj za avtonomijo vsakega izmed teh gibanj močno pogojen s kombinacijo naslednjih dejavnikov: izvršitev demokratičnih procesov; razmerja država-družba; etnične, verske ali lingvistične značilnosti; in nacionalna politična ekonomija v okviru mednarodnega politično-ekonomskega razvoja. Rada bi poudarila lokalne značilnosti njihovih bojev, upoštevajoč njihove različne pristope k vprašanju avtonomije. Zagovarjala bom stališče, da je poskus pridobitve popolne avtonomije enega teh treh gibanj neobstoje zaradi izvora finančnih sredstev; ta primer bom navedla kot primer "strateške avtonomije". V drugem primeru bom zagovarjala stališče, da kadar manjši družbeni sektor priložnostno razglasi državno avtonomijo brez podpore širše populacije, najverjetneje ne bo preživela, ta primer navajam kot "oportunistično avtonomijo". Tretji primer, ki ga bom raziskovala, je neposredna refleksija skorumpirane volilne prakse, v kateri večina prebivalstva zavrne imenovane uradnike in ustanovi lastno vzporedno vlado, ki obstaja znotraj že vnaprej določenega političnega sistema. To navajam kot "postvolilno avtonomijo".

V vseh treh primerih so politični akterji vpleti v politično delovanje svoj boj za avtonomijo. Vsi so pretrpeli izgubo življenj in izročitev prebivalstva v roke države. Vsi se nahajajo v prevladujoče kmetijskih regijah in so se nenehno borili za pravice do zemlje. Vsa območja so brez tekoče vode in namakalnih sistemov, vsi pa imajo vire električne energije. Vse tri populacije imajo močne etnične korenine in se borijo, da bi jih ohranili. Trije primeri, ki jih bom proučevala, so gibanja za avtonomijo v občini Tlalnepantla, Morelos, ki se nahaja približno 80 kilometrov južno od Ciudad de Mexica, gibanje za avtonomijo v občini Paracho, Michoacan, ki leži severozahodno od Ciudad de Mexica na območju Purepecha, in zapatistično gibanje za avtonomijo v južni državi Chiapas,

ki leži več kot 1100 kilometrov stran od Ciudad de Mexica. Na začetku je pomembno poudariti razliko med gibanjema občinskih vlad na eni strani in zapatističnim gibanjem na drugi. Prebivalstvo v Tlalnepantla in Parachu je odvisno od mehiške vlade, ki jim zagotavlja osnovne storitve, medtem ko se zapatistične skupnosti zanašajo na podporo mednarodne in "civilne družbe".

Na boje za avtonomijo lahko vpliva veliko različnih dejavnikov, kot so etničnost, ideologija, religija in ekonomski položaj. Družbeno-kulturni dejavniki, kot so etničnost, jezik in religija, so pripomogli h koheziji številnih bojev za avtonomijo, vključno s tistimi, ki razmejujejo teritorialne enote. Boji na Severnem Irskem in v Quebecu so taki primeri. Odnosi med državo in družbo, naj bo to v obliki "konfliktov centra-periferije, večine-manjšine ali močnih-nemočnih" (Hannum 1990: 4), so pogosto odločilni dejavniki. Ni nenavadno za države kjerkoli, da se ne menijo za potrebe tistih, ki spadajo pod tako imenovane skupine manjšin. Take skupine pogosto ne ustrezajo statusu quo, ko se borijo, da bi ohranili svoje politične, lingvistične, etnične, kulturne ali družbene prakse in identiteto. Te skupine so ponavadi slabo politično zastopane in ekonomsko marginalizirane. Hannun (Ibid.: 9) na primer povzame Stavenhagena, da razloži, kako je bil koncept "Notranja kolonizacija" uporabljen za opis izkoriščanja politično in ekonomsko šibkejših regij in/ali skupin s strani močnejše urbane elite, tako kot tudi za sugestijo na vzporednice med pravicami staroselcev in drugih skupin za samoodločbo in priznano samoodločbo uradno [sic] koloniziranih ljudstev.

Končno se lahko pokaže, da so z globalizacijo financ, industrije in komunikacije potrebe manjšin padle še niže na politični agendi kot v preteklosti. Mogoče je, da neka kombinacija zgoraj navedenih dejavnikov razloži, zakaj se skupine zatekajo k ustvarjanju avtonomnih struktur, da bi ohranjali občutek pripadnosti, ohranili identiteto in/ali zagotovili aktivno udeležbo v političnem procesu. Primeri avtonomnih struktur se gibljejo od multi-etničnih družb v Aziji ali Afriki, kot sta Šrilanka in Sudan, do nedržavnih družb, kot so Kurdi v Iraku ali staroselskih ljudstev, kot so zapatisti v Mehiki ali Miskitos v Nikaragui, do "neodvisnih kolonij", kot je Hongkong (glej Hunnum 1990: 123).

Preko teh primerov avtonomije se lahko najmeta obe stopnji razlikovanja avtonomije in različnih pristopov k njej. Primeri, ki jih bom raziskovala, se nahajajo v etnično staroselskih, ekonomsko obubožanih kmetijskih regijah, katerih prebivalstvo se politično bori za različne tipe avtonomije, ki bo najbolje ustrezala razmeram njihovih odnosov z nacionalno državo.

AVTONOMIJA

Koncept avtonomije je bil prvič uporabljen v Grčiji v zvezi s statusom mestne države. "Mesto je imelo avtonomijo, ko so meščani sestavili svoje lastne zakone kot nasprotje nadzora neke zavojevalske oblasti" (Dworkin 1988: 12). Tako razumevanje kolektivne avtonomije so oblikovali liberalni filozofi, ki so pojem avtonomije raje aplicirali na samo-vlado posameznikov kot skupin, čeprav ni prva šola misli, ki mešetari s tem konceptom. To pomeni, da je oseba avtonomna, če razmišlja na svoj način, sprejema samostojne odločitve, neodvisne od drugih, in/ali prakticira svobodo volje (glej Ackerman 1980: 368–369, Scanlon 1972: 215, Wolff 1970: 14, Downie 1971: 516, ali Lucas 1966: 101). To rabo koncepta avtonomije so kritizirali, ker je spregledala odvisnost individualne avtonomije od družbenih dejavnikov, kot so družinski člani, kultura, avtoriteta ali pripadnik istega stanu (glej Dworkin 1988: 12).

Dandanes lahko najdemo veliko različnih oblik kolektivne avtonomije v državah po svetu. Balogh (1999: 14) je razvrstil različne kulturno-etnične modele, za katere meni, da so danes v rabi. Ti vključujejo model talilnega lonca (pristop ZDA), model multikulturnega mozaika (primer Kanada), regionalne avtonomije (švicarski model, ki zagotavlja kulturno in geografsko avtonomijo regijam, ki soobstajajo pod zveznim okriljem), deljene avtonomije (različne etnične skupine, ki si delijo politično oblast, kot je tudi določeno z ustavo), osebne avtonomije (zagotovitev individualne kulturne avtonomije), model apartheida (z zakonom ločiti rase in kulture) in balkanski model ("manjšine so asimilirane na silo, izključene ali celo uničene" [Ibid]).

Diaz-Polanco in Sanchez (2002: 9) navajata, da se skupine in skupnosti, ki zavračajo politične, ekonomske, socialne in kulturne pritiske, pod katerimi živijo, lahko odzivajo na enega od dveh načinov. Najprej lahko "zavrnejo obstoječo politično strukturo in poskušajo ustvariti lastni javni prostor". Zapatisti so izvedli verzijo tega pristopa, katerega vpeljujem kot "strateško avtonomijo". Pod "strateško" mislim, da je to prej sredstvo za doseg cilja kot pa sam cilj, saj kot se trenutno izvaja, je zapatistični model avtonomije očitno neobstoječ na dolgi rok. Drugo reakcijo, ki povzema boje v Tlalnepantla in do neke mere v Parachu, sta opisala Diaz-Polanco in Sanchez (Ibid) kot eno, v kateri predlagatelji "ponovno potrdijo svojo pripadnost nacionalni državi, medtem pa zahtevajo priznanje svojih pravic". Zanimivo je tudi, da se, kljub podobnostim v njihovem političnem, ekonomskem, družbenem in kulturnem položaju, gibanja iz Tlalnepantla in Parancha niso pridružila zapatistom v njihovem gibanju za avtonomijo. Skupnost Parancho je prekinila vezi z zapatisti po pohodu leta 2001, njihov boj za avtonomijo ne zavrača obstoječih političnih državnih struktur, kot jih zavrača zapatistični boj. Tlalnepantla in Parancho sta še naprej deležna

uslug mehiške vlade in sodelujeta v volilnih procesih. Njihovi nedavni konflikti so izbruhnili po objavi rezultatov lokalnih volitev. Na zapatističnem območju Chiapasa so bile neodvisne staroselske občine (*školjke*) izoblikovane poleti 2003. Njihov boj za strateško avtonomijo je popolnoma zavrnil vsakršno finančno, socialno in politično podporo vlade in prekinil vsa pogajanja. Zavračajo tudi državni volilni proces.

Da bi zagotovili ustrezen kontekst za prepoznanje, zakaj se taka gibanja za avtonomijo lahko dvignejo najprej v Mehiki, bom na kratko opisala politično-ekonomski načrt mehiške vlade, krizo demokratičnih poti in nazadnje državno-družbena razmerja v Mehiki. V tej luči bom prikazala tri primere iz Tlalnepantla (Morelos), Paracha (Michoacan) in zapatistične avtonomne skupnosti (Chiapas).

POLITIČNO-EKONOMSKI NAČRT MEHIŠKE VLADE

Mehiški politiki v novem tisočletju še vedno vlada neoliberalni načrt. Predsednik Vicente Fox iz stranke PAN še naprej zagovarja ekonomske in politične strategije, ki so jih uvedli njegovi predhodniki iz stranke PRI. To je razočaralo veliko ljudi.¹ Ni bilo nobenih očitnih sprememb v političnem programu, saj Fox, panist,² nadaljuje privatizacijo najuspešnejših korporacij, zmanjšuje sredstva javnemu šolstvu in zdravstvu, ustvarja vezi z ZDA in zmanjšuje davke transnacionalnim korporacijam, ki iščejo dobiček v Mehiki. Foxov Program Puebla Panama, katerega podlaga je ekspanzija superavtocest od meje z ZDA skozi Panamo, je med drugim očiten primer smeri, ki jo je ubral. V svojem govoru, ki je bil namenjen Foxu, je poveljnica Esther 1. januarja 2003 (Muñoz Ramírez 2003: 234) izjavila:

“Ljudje so razočarani nad vašimi lažmi ... rekli ste, da boste odpravili probleme, predvsem zapatistični boj. Da boste v petnajstih minutah spremenili položaj revnih ljudi v Mehiki. A je vse bilo laž. Ni vam mar za tiste, ki so se borili za vas, da ste lahko prišli na oblast. Vse, kar vas zanima, je imeti dobre odnose z bogatimi, ne pa z revnimi ...”

V političnem kontekstu globalne korporativne ekspanzije in ekonomskih in političnih neoliberalnih reform, ki jih bom analizirala, sta v izbranih skupnostih dva različna pristopa k avtonomiji. Konec koncev je zapatistična vstaja 1. januarja 1994 prišla kot odgovor na uzakonitev Severnoameriškega pros-

¹ Volitve 2000 so zbudile veliko upanje mehiškemu prebivalstvu, saj je bil PRI poražen prvič po več kot 70 letih. Po anketi 3.313 volilcev, ki jo je pripravil časopis *Grupo Reforma*, je 66 % ljudi, ki so volili Foxa, “volilo spremembo”. (Global Exchange: 2000)

² Član stranke PAN.

totrgovinskega sporazuma (NAFTA), ki je neposredno ogrozil zemljiške pravice staroselskega prebivalstva v Mehiki. Poleg tega je leto 2000 zaznamovalo to, da so se mnogi prvokrat zavedli, da se je volilni proces približal zahodnemu demokratičnemu modelu (glej Domínguez 1999, Morris 1995). Zemlja je sveta in prinaša osnovna sredstva za obstoj staroselskih ljudstev v Mehiki. Sprememba 27. člena mehiške ustave v letu 1992, ki je bila vpeljana, da bi Mehiki omogočila vključitev v Nafto, je bila neposreden napad na pravice staroselcev do zemlje v Mehiki. Leta 1996 so zapatisti podpisali sporazum z mehiško vlado, znan kot Sporazumi iz San Andresa. Med drugim so sporazumi staroselskim ljudstvom zagotavljali avtonomijo in zaščito zemlje, ki so jo obdelovali. Posledično je Foxova vlada preklcala zavezo do izpolnitve sporazuma in uvedla nov indijanski zakon, ki ga je senat enoglasno sprejel 25. aprila 2001, da bi zadovoljil obe strani, ne da bi upoštevali prej sprejete Sporazume iz San Andresa. Ni treba poudarjati, da so staroselske skupnosti zavrnilo njihov unilateralni zakon.

Morda bi lahko kdo sklepal, da nobeno od teh gibanj, zahvaljujoč liberalno-demokratičnemu volilnemu procesu, ne bo temelj prave demokracije niti sredstvo, ki bi vplivalo na pomembno politično spremembo v smeri "vlada navadnih ljudi", prvotni pomen demokracije po Macphersonu (1965: 5), niti pomembna spodbuda prerazporeditve bogastva. Verjetno se bodo prej strinjali s Petrasovim (2002: 41) argumentom, da bo "poraz Foxovega programa [ali kateregakoli drugega desničarskega programa] moral priti iz množice Mehičanov, zunaj kongresnih dvoran." Ampak zapatisti so edina skupina, ki je zavrnila sodelovanje v volilnem procesu. Pravzaprav je povod več nedavnih dogodkov v Tlalnepatla in Parachu posledica volitev.

Ghai(2000: 5) nas spomni, da so ponavadi, kar se zdi kot etnično/kulturni konflikt, ekonomsko/socialni problemi. Po Oemichenu (2000: 213) "družbeno-ekonomski kazalci kažejo, da sta revščina in marginalizacija, ki vplivata na staroselsko prebivalstvo, prej narasli kot se zmanjšali. Liberalizacija trga, privatizacija bančnih institucij in odvzem premoženja transnacionalnih korporacij so postopoma zaprli pot do razvoja za kmete (campesinos)". Tri mehiška gibanja, ki so tukaj obravnavana, so primeri, ki ponazorijo razliko med videzom in resničnostjo. Čeprav se populacije, ki jim služijo ta gibanja, etnično razlikujejo druga od druge, se vse borijo za ekonomski in družben obstoj. Niso izvzete iz ekonomskih stisk najbolj prizadetih sektorjev mehiške družbe; pravzaprav so najbolj prizadete. Kakorkoli, niso edini oškodovani v državi. Veliko nestaroselskih skupnosti po vsej Mehiki podobno trpi opustošenje kapitalizma. Zato bom zagovarjala, da je tako etnično/kulturni kot tudi ekonomsko/socialno/politični problem tisti, ki vodi te skupnosti v spopad z državo.

MEHIŠKA DEMOKRACIJA

Eden najpomembnejših dogodkov v Mehiki, od leta 1929, je bil poraz PRI na predsedniških volitvah leta 2000. Po več kot sedemdesetih letih vladanja ene stranke so v Mehiki, kot se je zdelo, prvič potekale demokratične volitve. Kakorkoli, to ni postavilo temeljev volitvam, ki so sledile. Rezultate občinskih, državnih in zveznih volitev je zaradi prevare izpodbijalo veliko skupnosti po vsej Mehiki. Celo same predsedniške volitve leta 2000 so bile polne protislovij. Morda se sliši strogo opirati na "spodletel demokratični proces", vendar ko se je mehiški volilni proces izpopolnil in Instituto Federal Electoral uveljavil, se je tudi kritika le-tega. Primeri, podobni temu iz Tlalnepantla Morelos, pokažejo kontinuirano nezanesljivost volilnega procesa v Mehiki. Pred letom 2000 nihče ni mogel upravičeno imeti volilnega procesa za liberalno demokratičnega, zdaj pa mnogi priznavajo to idejo. Rezultati volitev, kot je tisti v Tlalnepantla, so pokazali, da je šlo za propadli poskus. Prihajajoče volitve leta 2006 bodo zagotovo potrdile to usmeritev, kot smo jim bili priča pri Foxovih obtožbah proti Manuelu Lopezu Obradorju, najmočnejšemu desničarskemu nasprotniku. Spodletela demokracija je neposredno reflektirana z obstoječimi odnosi med državo in družbo.

ODNOSI MED DRŽAVO IN DRUŽBO

Nekateri akademiki podpirajo trditev, da se je suverenost nacionalne države zmanjšala zaradi internacionalizacije trga (glej Ohmae 1990, Rosenau 1997, Strange 1994, 1996, Bronner 1999, 2002, Beck 2000 in Brysk 2000). Hirst in Thompson (1999: 261) ter drugi strokovnjaki za mednarodne odnose trdijo, da suverenost države upada in jo menjajo za drugo vrsto suverenosti kot pri Evropski uniji. Ker "suverenost države upada" (Leonard 2001: 421), se le-ta premakne na druga mednarodna telesa. Drugi (glej Weiss 1998) trdijo, da je globalizacija mit in da države nadaljujejo tako, da si zagotovijo svoje lastno preživetje. Zavezništva, ki jih ustvarjajo s korporacijami, so vključena v kapitalistični sistem in bi morala biti pričakovana. Ta pristop trdi, da ekstenzivna konzultacija in koordinacija, ki obstaja med zasebnim sektorjem in državo, ne zmanjšuje suverenosti države. Končno so tu tisti, ki pravijo, da ima država še vedno moč regulirati veliko političnih, ekonomskih in družbenih aktivnosti znotraj njegovih omejitev (glej Petras in Veltmeyer 2001, Panitch 2001, Sassen 1996, Otero 2004). Strokovnjaki, ki podpirajo to tezo, menijo, da nacionalna država še nikoli ni igrala tako odločilne vloge kot jo danes v oblikovanju ekonomije na lokalni, nacionalni ali mednarodni ravni. To se odraža v dejstvu, da se sklicujemo na osnovni obliki sodobne politične ekonomije, kot sta državni kapitalizem

in državni socializem. V podporo temu argumentu je navedeno, da so sporazumi o trgovini, kot so NAFTA, MERCOSUR in FTAA, oblikovani, kodificirani in implementirani s samimi nacionalnimi državami.

Holloway trdi, da je konvencionalna ideja nacionalne države kot suverenege telesa nepravilna, saj ne upošteva, da so države vpletene v ta sistem kapitalistične organizacije. "Kapitalistični družbeni odnosi nikoli niso bili omejeni z državnimi mejami, tako da je bilo vedno zmotno misliti o kapitalističnem svetu kot o vsoti različnih nacionalnih družb" (Ibid., glej tudi Braunmuhl 1978 in Holloway 1995). Še več, Perez-Baltodano meni (2004: 58), da "globalizacija spodbuja osamitev pomembnih komponent procesa ustvarjanja pravil od pritiskov domače politike in pogosto reducira zmožnost držav na Jugu, da bi se odzvale na družbene potrebe in zahteve, še posebej, kadar nasprotujejo racionalizaciji globalnega trga".

V klasičnih razpravah Locke na primer trdi, da je "država politična oblast, ki ima pristojnost sestavljanja zakonov s smrtnimi kaznimi in posledično čedalje manj kazni za regulacijo in ohranjanje posesti in za zaposlovanje skupnosti za izvajanje takšnih zakonov in za zaščito splošne blaginje pred zunanjo škodo, vse to v javno dobro" (1962: 118).

Mehiška država je očitno izključila iz političnega procesa veliko različnih družbenih sektorjev, kot so staroselci. Državni uradniki so sistematično ignorirali državne zakone, ko so širili svoj vpliv nad celotno družbo. To je bilo še posebej očitno v 73 letih enostrankarskega vladanja Partido Revolucionario Institucional (PRI), ko je bila volilna korupcija temeljno sredstvo za ohranjanje oblasti. Jasno je, da so se kot odgovor na to staroselska ljudstva po vsej Mehiki združila v boje za avtonomijo.

Weber (1965: 77–78) po drugi strani definira državo kot človeško skupnost, ki (uspešno) drži monopol fizičnega nasilja na danem ozemlju ... Država je kot edini vir s pravico do uporabe nasilja ... država je razmerje, kjer človek vlada človeku, razmerje, podprto s sredstvi za legitimizacijo ... nasilja. Če naj država obstaja, mora biti nadvladani pokoren avtoriteti, ki se sklicuje na oblast.

V Mehiki je polno primerov uporabe nasilja organov, ki niso državni, da ne omenjamo nelegitimnega nasilja same države. Na podeželskih območjih, kot so Chiapas, Morelos in Sonora, kjer so bile zemljiške pravice in obdelovanje zemlje sporna vprašanja, je nedržavno nasilje naraslo med revnimi kmeti in veleposestniki. Ti so z ekonomsko močjo organizirali tako imenovane *guardias blancas*, *halcones* in *pistoleros*; z uporabo orožja in fizičnega nasilja naženejo revne kmete in staroselce z zemlje, medtem pa mehiška država zamíži pred temi dogodki. Ideja legitimnega nasilja, kot jo definira Weber, je dvomljiva sama na sebi, sploh če se spomnimo na kršitve države s takimi nasilnimi praksami, kot so

poboji, izginotja in zapiranje političnih nasprotnikov. Legitimizacija je sama na sebi kontroverzni koncept v kontekstu endemične volilne korupcije. Če povzamem, v državi, kjer oblast izkorišča svojo moč, da lahko vlada nemočnim, je težko pričakovati pokorščino vladavini države.

To nas pripelje do naših študijev primerov.

ŠTUDIJE PRIMEROV

Tu so trije institucionalni regulatorji, na katere se opirajo vsi primeri, da bi upravičili svoj boj za avtonomijo. Prvi je 39. člen mehiške ustave, ki je bil dopolnjen leta 1992 in določa, da "je nacionalna suverenost v jedru in izvoru v rokah ljudi. Vsa politična oblast izhaja iz ljudstva in namena pomagati ljudstvu. Ljudstvo ima ob vsakem času neodtujljivo pravico spremeniti ali preoblikovati obliko vladanja."

Drugi, na katerega se sklicujejo, je Konvencija 169 Mednarodne organizacije dela (ILO), ki jo je mehiška vlada ratificirala leta 1990 in je položila temelje za boj staroselskih ljudstev za prepoznanje kot različnih družb. Konvencija, ki je bila sprejeta 5. septembra 1991, je zamenjala konvencijo staroselske in plemenske populacije iz leta 1957. Konvencija ILO vključuje provizije za stvari, kot so varstvo zemljiških pravic, izobrazbo, kulturno identiteto in zdravstvo. 7. člen številka 1 (ILO: 1991) izjavlja:

Obravnavana ljudstva imajo pravico odločanja o svojih lastnih prioritetah v procesu razvoja kot vpliva na njihova življenja, prepričanja, institucije in duhovno blaginjo in zemljo, ki jo obdelujejo ali drugače izkoriščajo, in izvrševanja nadzora v mogočem obsegu nad njihovim ekonomskim, družbenim in kulturnim razvojem. Udeležena so tudi pri oblikovanju, izvrševanju in vrednotenju programov za nacionalni in regionalni razvoj, ki lahko neposredno vpliva nanje.

Če povzamemo (glej Red por la Paz 2003: 95), Konvencija 169 prepozna pravico do samoodločbe in avtonomije in pravne, teritorialne, socialne, ekonomske in kulturne pravice.

Tretjič in kot najpomembnejše, so vsa tri gibanja prišla zahtevat izvršitev Sporazumov iz San Andresa, ki sta jih februarja 1996 podpisali mehiška vlada in EZLN. V sporazumih je vlada privolila, da bo preoblikovala ustavo tako, da bo priznala staroselsko avtonomijo v Mehiki, večjo staroselsko zastopanost v političnih procesih, zagotovilo sodnih, političnih in kulturnih pravic in tudi prepoznavo staroselcev kot "subjekta ljudskih pravic" (Muñoz Ramírez 2003: 118). Čeprav staroselci tega niso imeli za izčrpen seznam zahtev, so bili pripravljene popustiti in se boriti za uresničitev teh sporazumov. Mehiška vlada je pre-

klicala njihov položaj januarja 1997, kar je vodilo staroselce v 4-letni boj v poskusu, da bi si nazaj izborili priznanje sporazuma. Ko je leta 2000 Fox prišel na oblast in leta 2001 podal nov staroselski zakon, je boj privzel nove strategije.

Kot je bilo že omenjeno, Diaz Polanco in Sanchez (2002: 9) trdita, da obstajata dve različni poti nadaljevanja boja za avtonomijo. Prva je "zavrnitev obstoječih političnih struktur in oblikovanje svojih lastnih vladnih teles" in druga "ponovna potrditev njihove pripadnosti nacionalni državi, medtem ko zahtevajo priznanje njihovih pravic". Kot bom pokazala, so avtonomne skupnosti v Chiapasu preoblikovan primer prvega pristopa, medtem ko Tlalnepantla in Parancho še naprej sodelujeta z državo za priznanje njihovega političnega, socialnega in ekonomskega statusa. Njihova temeljna težnja je vključitev v demokratični proces. Ponazarjajo drugi model.

TLALNEPANTLA

Tlalnepantla je skupnost približno tisoč prebivalcev, njihove osnovne kmetijske kulture so nopal, koruza in žito. Imajo elektriko, ne pa tekoče vode niti namakalnega sistema. Julija 2003 je kandidat PRI, Elios Osorio Torres, zmagal na občinskih volitvah v Tlalnepantli (Morelos). Kakor koli, Osoria Torresa je skupnost zavrnila na podlagi prevare na volitvah, tako da po volitvah ni mogel nastopiti službe zaradi političnega nezadovoljstva v skupnosti. Protestniki so 26. novembra 2003 blokirali avtocesto Mexico–Cuernavaca potem, ko niso prejeli rešitve niti odgovora od državne vlade. Protest je bil brutalno zatrt (Beniosef, 1. april, 2004: 2). V nedeljo, 11. januarja 2004, je skupnost razglasila avtonomijo svojih zastopnikov. Njihova prva naloga je vključevala odvažanje smeti in dostavo vode v cisternah (La Jornada, 13. januar, 2004: 31). Nacionalna vlada Morelosa je naročila psevdonavtonomni občinski vladi Tlalnepantla, da do naslednje srede pošlje predstavnika za pogajalsko mizo. Člani Comisión de pueblos y barrios, kot je avtonomna vlada poimenovala samo sebe, je zahtevala čiste, nadzorovane ponovne volitve. Občinska policija, državna policija, policija ministrstva in težko oborožena Aeromobil Immediate Reaction Group so 14. januarja vstopile in prisilile upornike, da so zapustili mestno hišo. Kot piše La Jornada (15. januar, 2004), je bilo tam približno 800 oboroženih vladnih odposlancev in od 40 do 80 civilistov. Odpor se je končal z enim mrtvim, ducati ranjenih in veliko aretiranih. Vaščani so našli kritje v sosednjih skupnostih in se 10. marca, ko se jim je zdelo relativno varno, vrnilo na svoje domove.

Comisión je samofinancirana skupina lokalnega prebivalstva, ki jih podpirajo še drugi grassroot, staroselske – kmetovalske skupnosti v Morelosu. Njihova temeljna zahteva je priznanje izvoljenih zastopnikov, ki so jih demokratič-

no izvolili v generalno skupščino. Posebnost njihovega boja je ohranitev “rab in običajev” pri določanju njihovih zastopnikov, nadaljuje pa se v kontekstu celotne bitke za ohranitev številnih vidikov njihovega načina življenja, za katere mislijo, da so ogroženi. Skupnost ne zavrača finančne pomoči vlade. Ima koristi od priskrbljenih storitev, kot so šole, učitelji, zdravniki in druge zdravstvene storitve. Od države ne zahteva popolne avtonomije. Pravzaprav njihov postvolilni pristop k avtonomiji ponovno potrdi njihovo priznanje nacionalne države, medtem ko zahtevajo svoje pravice in se borijo za priznanje svojih izvoljenih predstavnikov. To je kontinuiran boj z državo, za tekočo vodo, namakalne sisteme in zemljiške pravice. Pomembno je omeniti, da je Morelos ena bogatejših držav v Mehiki s turističnimi letovišči in polnimi bazeni. Nacionalna kmetijska industrija živi od gojenja cvetja, od kultivacije nopala do gojenja sladkornega trsa. Čeprav bi zgoraj omenjena industrija lahko imela veliko potenciala za regijo, so delavci premalo plačani in preveč delajo (glej Subcomandante Marcos 2003: 118).

PARACHO

Paracho je ena številnih staroselskih občin v državi Michoacan, ki so zahtevale razrešitev političnih krivic, ki jih je vsilila mehiška vlada. V Michoacanu je približno 3600 staroselcev, ki prejmejo manj kot eno minimalno plačo³ in v nekaterih primerih ne prejemajo nobenega plačila za svoje delo. Približno 108. 000 jih živi med eno in dvema minimalnima plačama na dan (La Jornada Michoacan, 25. maj, 2005: 14).

P'urhépécha, staroselci s tega območja, so predvsem kmetje, gojijo brokoli, krompir, korenje, jagode, žito in zelje. Območja, ki mejijo na jezera, so odvisna od ribolovne industrije. Po vsej državi je na stotine hektarov z nerešenimi zemljiškimi vprašanji. Nekatera od teh vprašanj ostajajo nerešena že več kot 85 let (Pedro Victoriano Cruz in Lamberto Hernandez, 1. avgust 2004).

Paracho, občina, ki me tukaj zanima, je poznana po manufakturi kitar. Štirideset odstotkov prebivalcev v Parachu je odvisnih od industrije kitar, da preživijo, naj si bo glede proizvodnje ali prodaje. Eden večjih udarcev za skupnost je nastopil leta 1996, ko so kitare začele prihajati v Mehiko iz Kitajske, prodajale so se po nižji ceni, kot so jih bili sami sposobni izdelovati. To je bila seveda neposredna posledica Nafte, ki je odstranila vse zaščite državne industrije in olajšala uvoz dobrin, izdelanih v tujini, pod regulacijami revidiranih tarif (glej Posada Garcia, 2004). Russell (1997: 28) nas opomni, da so se te spremembe

³ Ena minimalna plača je v času raziskav znašala približno pet kanadskih dolarjev na dan.

začele že leta 1982 pod Miguelom de Madrid, ki si je sposodil denar od IMF v zameno za neoliberalne ekonomske reforme.

Boji za avtonomijo v regiji P'urhépecha segajo v leto 1600. Pravzaprav so staroselci v regiji P'urhépecha sami sebe že leta imeli za "narod". Na predsedniških volitvah leta 1988 je skupnost Paracho začela podpirati Cuauhtemoc Cardenas in Partido de la Revolución Democrático (PRD). Po vsem tem času se je odnos pokvaril in skupnost je izgubila zaupanje v voditelje PRD. Obtožili so PRD župana, da si prisvaja javna sredstva, se vmešava v sindikaliste, in sebi, svoji ženi in bratom določa ekstremno visoke plače (Navarro 2005). Obtoženi so bili tudi, da ne izpolnjujejo svojih obljub iz predvolilne kampanje in da namesto lokalnega razvoja podpirajo mednarodne investitorje. V pripravah za občinske volitve novembra 2004 je bila stranka PRD, ki je bila v Parachu na oblasti od volitev leta 2000, poražena pri internem imenovanju kandidatov. Štirinajstega novembra 2004 so bili izidi volitev razglašeni kot neveljavni potem, ko so staroselska ljudstva na območju preprečila postavitev 12 od 37 volišč. Posledično je 30. decembra 2004 volilno sodišče Miochacana razglasilo kandidata PRI za zmagovalca. Kmalu potem, ko so bili objavljeni rezultati novembrskih volitev na novoletni zabavi, je skupina ljudi na podlagi prevare na volitvah razglasila Paracho kot avtonomno skupnost (glej Marquez in Gutierrez, 2. januar 2005). Razglasili so tudi rojstvo Paracha kot "Junta de buen gobierno", kot prva "junta", ustanovljena zunaj Chiapasa.

Sprva so se ti dogodki zdeli, kot da ustrezajo tistim iz Tlalnepantla, kjer se je prebivalstvo uprlo vsilitvi zastopnikov, ki jih je izbrala država, in oblikovali vzporedno vlado, ki je bila izvoljena na lokalni skupščini. Kakorkoli že, dogodki se niso odvijali na ta način. Zanimivo je, da je bila skupina, ki je razglasila avtonomijo, podporna skupina PRD, ki je izgubila nominacijo za vodstvo na prihajajočih novembrskih volitvah. Z drugimi besedami, zdi se, da je majhna skupina ljudi poskušala prevzeti oblast in izrabiti frustracije volilnega okrožja. V procesu so spodnesli resnost avtonomnih bojev, ki so izbruhnili iz zapatistične vstaje leta 1994. To bom navajala kot "oportunistično avtonomijo", v kateri skupina ljudi izkoristi politični položaj za razglas avtonomije brez privoljenja prebivalstva. Kot je izjavil vodja staroselske skupnosti, "ustvariti moramo razmere za pravo avtonomijo. Delati moramo z ljudmi. Trdo moramo delati, da bomo ustvarili možnosti in odločitev za avtonomijo bo sledila ..." (glej Hernandez Navarro, 5. marec 2005). Ko je bil ta prispevek napisan, je izvoljena vlada PRI nadaljevala vladanje in okupacijo občinskih zgradb.

"Oportunistična avtonomija", raziskana v primeru Paracha, je jasen odsev zloma odnosov med državo in družbo, ki tudi reflektira splošno krizo demokratičnega procesa. Paracho sam na sebi ni večinska staroselska skupnost, ki bi su-

gerirala, da konflikti niso zasnovani na etničnosti, ampak prej na politiki in ekonomiji. Odnos, ki obstaja med korumpiranimi vladnimi zastopniki in mednarodnimi investitorji, je prevzel vlogo odnosa med vlado in njihovimi volivci. Izraz avtonomija je v tem primeru ena od priložnosti, ki zahteva večjo podporo skupnosti, da bi lahko preživela. *Grassroot* boj za avtonomijo znotraj kmečkih sektorjev Paracha se nadaljuje.

CHIAPAS

Boj za avtonomijo v Chiapasu je izbruhnil 1. januarja 1994 z zapatistično vstajo. Pravzaprav je bilo 30 občin razglašene za avtonomne decembra 1994. Čeprav se je teh 30 občin imelo za avtonomne, to v resnici niso postale do poletja 2003.

Sporazumi iz San Andresa, ki so bili podpisani leta 1996, so bili posledica pogajanj med zapatisti in mehiško vlado. To se ni zgodilo, dokler ni Foxova vlada predstavila novega staroselskega zakona 2001, ko so zapatisti vzeli boj za avtonomijo v svoje roke, po letih izdaj in zavajanja s strani mehiške vlade. Prvega januarja 2003 je Brus Li (Muñoz Ramírez 2003: 235) imel govor, ki je odražal ta novi pristop k avtonomiji in potrebo po delovanju v skladu s Sporazumi iz San Andresa. Izjavil je:

“Zdaj je čas, da se organiziramo med sabo in oblikujemo avtonomne občine. Ni nam treba čakati, da nam zla vlada da dovoljenje. Organizirati bi se morali kot pravi uporniki in ne čakati, da nam kdo da dovoljenje, da postanemo avtonomni, na podlagi zakonov ali brez zakonov.”

Ko so se približevale poslanske volitve 6. julija 2003, je zapatistična skupnost zavrnila udeležbo. Niso dovolili vladi, da bi postavila volilne kabine v njihovih skupnostih, kar je bilo izraz njihovega nezadovoljstva z načinom vladne obravnave njihovih vprašanj. V nekaterih primerih so staroselske skupnosti zažgale volilno gradivo (Muñoz Ramírez 2003: 241). Devetnajstega julija se je EZLN odločila, da bo zaostрила odnose in stike z vlado in drugimi političnimi strankami. Devetega avgusta so zaprli vse Aguascalientes⁴ in jih zamenjali s školjkami.⁵ To je bila poteza za ustanovitev političnega in kulturnega prostora za tiste znotraj, zapatiste, in tiste zunaj, ne-zapatiste, živeče v isti skupnosti, da bi se lahko sporazumevali. Skupaj s školjkami so bile oblikovane Juntas de buen gobierno⁶ (Ibid: 245). Vloga Juntas de buen gobierno je prek dialoga najti miroljubne rešitve za konflikte, ki so se dvignili med zapatisti in ne-zapatisti, med avtonom-

⁴ Mesta, kjer se srečujejo, v obliki velikih amfiteatrov na prostem.

⁵ Združbe avtonomnih staroselskih skupnosti, ki jih lahko imenujemo regije.

⁶ Avtonomne občinske staroselske vlade.

nimi skupnostmi in nacionalno in državnimi vladami (Junta de buen gobierno de los Altos de Chiapas, maj 2004: 5). Junta služi kot posredno telo za usmeritev projektov, ki se realizirajo s podporo povezav NGO in civilnih povezav.

Kot odgovor na Foxov Plan Puebla Panama so zapatisti začeli načrt La Realidad Tijuana. Po tem načrtu naj bi združili politične boje, ki se borijo za demokracijo, svobodo in pravičnost, od La Realidad do obmejnega mesta, Tijuane. Mednarodno so objavili podobne načrte proti neoliberalizmu in za človečnost.

Kot pravi Subcomandante Marcos (Muñoz Ramírez 2003: 284), je bila prva lekcija o političnem razredu, ki so se je naučili zapatisti, da besede nič ne pomenijo. Druga je bila ta, da politični razred nima nobenih političnih ali moralnih načel, ne oziraje se na politično stranko, o kateri govorimo. Te lekcije so pripeljale EZLN k veliki odvisnosti od nacionalnih in mednarodnih NGO, da jim pomagajo preživeti, zaradi spodletelih pogajanj s centralno vlado. Kmalu po vstaji 1. januarja se je mednarodna skupnost začela organizirati in pošiljati finančno, materialno in politično pomoč zapatističnemu gibanju.⁷ Tisoči ljudi, vključno s predstavniki stotin skupin, so se udeležili srečanj (*encuentros*),⁸ glasovali na plebiscitu in poslali denar, zdravila, oblačila, hrano in šolske potrebščine v zapatistična območja. Kakorkoli že, ta podpora, kakor pravi aktivni član SIPAZ (Servicio Internacional Para la Paz [mednarodna služba za mir]) v San Cristobal de las Casas, je v teh desetih letih drastično upadla. Osnovni razlog za ta upad je bila preusmeritev pomoči NGO v druge dele sveta, ki potrebujejo takojšnjo pomoč.

Nevladne organizacije so za realizacijo svojih projektov pogosto odvisne od vladnega denarja. Ta denar lahko pride od občinskih, provincialnih ali državnih virov, cerkva, političnih strank ali drugih darovalcev, vendar na koncu ni nobenega jamstva. Kot pravi predstavnik SIPAZ, kot je navedeno zgoraj, je veliko mednarodnih organizacij prenehalo podpirati njihove centre, saj je bilo financiranje preusmerjeno na druge mednarodne projekte. Na primer organizacija, ki se imenuje *Common Frontiers*, "je kanadska delovna skupina, ki deluje na več področjih, se spopada in predlaga alternative za socialne, okoljske in ekonomske zadeve ekonomske integracije v Amerikah" (*Common Frontiers*). Deluje v koordinaciji z delavskimi, verskimi in političnimi organizacijami. Njihov prvotni namen je bil soočiti se s kanadsko-ameriškim sporazumom o prostem trgu. Temu je sledila zavrnitev Nafta. V času zapatistične vstaje so bili v tesnem stiku z mehiškimi organizacijami proti Nafti. Leta 1995 so poslali pred-

⁷ Bilo je veliko špekulacij o tem, zakaj je v regijo prišla tako velika pomoč, v nasprotju s primerom Tlaltepantla. Nekateri menijo, da se je to zgodilo zahvaljujoč internetu; drugi menijo, da je pomoč prišla kot poskus podpore odprave problema brez nasilja, medtem ko nekateri še vedno menijo, da je bilo to zaradi karizmatične osebnosti Subcomandante Marcosa.

⁸ Mednarodni politični forumi.

stavnike v Chiapas, da bi podprli zapatistično gibanje. Čeprav niso priskrbeli finančne pomoči za zapatistično gibanje, je bila njihova pozornost sedaj preusmerjena na FTAA.

Dva od drugih NGO, ki sem ju kontaktirala, v Kanadi darujeta denar organizaciji, ki se imenuje *Desarollo Economico Social de los Mexicanos Indigenas*, A.C. (DESMI [Družbeno ekonomski razvoj mehiških staroselcev]). DESMI je bil ustanovljen leta 1969, da bi podprl staroselske in kmetovalske skupnosti v Chiapasu. Osredotočajo se sicer na zapatistična območja, niso pa omejeni z njihovimi mejami. Podpirajo tako zapatistične kot tudi ne-zapatistične skupnosti prek, kakor temu rečejo, projekta *Economia Solidaria*. Ta projekt izvaja usposabljanje v staroselskih skupnostih, da bi razvili in izvedli njim lastne ekonomske alternative za kmetijsko proizvodnjo, zadruga in javna dela. *Development and Peace*, kanadski NGO, ki kanalizira veliko svoje podpore prek DESMI, je zagotovil nujno podporo zapatističnemu območju takoj po vstaji 1. januarja 1994 v obliki človekovih pravic, opazovalcev in denarja. Po tej začetni nujni podpori je *Development and Peace* preskrbo finančne podpore za DESMI in za Bartolome de las Casas – Center za človekove pravice na nižji ravni. V resnici je bila njihova podpora v letu 2003 samo polovica tiste iz leta 1994.

EZLN je zavrnila vso vladno podporo in stike, zanašali so se samo na nevladne vire. Kakor jaz to vidim, bo ta strategija prej ali slej privedla do interne krize zapatističnih skupnosti, saj mednarodna pomoč še naprej upada, kot lahko vidimo pri kanadskih organizacijah. Trenutno so zapatistične skupnosti odvisne od prostovoljnih zdravnikov, ki potujejo na območje, da bi zagotovili samo osnovno zdravstveno oskrbo in podarili zdravila. V nasprotju z zapatističnimi načeli strokovnjaki medicine, ki potujejo v Ciudad de Mexico na območja, ki jih nadzorujejo zapatisti, so plačani profesionalci, ki jih zaposlijo vladne institucije. Brez teh prihodkov zdravniki ne bi mogli posvetiti svojega časa zapatističnim zadevam.⁹ Izurili so, kot jim pravijo, zdravstvene promotorje. Ti prostovoljci vključujejo babice (tradicionalne staroselske zdravilke), zeliščarje, zdravilce sklepov in kosti (hueseros) in zdravstvene delavce, ki ostanejo v skupnosti in pomagajo pri preprostih zdravstvenih težavah. Zapatisti ponosno poudarjajo, da je zdravstvena oskrba zastoj, v nasprotju z drugimi deli Mehike.

Nekateri učitelji so lokalno izurjeni, medtem ko drugi prihajajo iz drugih delov države in skupnosti prostovoljno prispevajo svoje usluge. V osnovi je to zelo pozitivna ureditev, vendar pa so prostovoljci prostovoljci samo toliko časa, kolikor dolgo jim njihova lastna finančna sredstva dopuščajo, še posebej ta velja za učitelje, ki prihajajo od daleč. Med mojim bivanjem v La Realidad, ma-

⁹ Ali ni to posredna vladna podpora?

ja 2004, so bile šole več mesecev brez učiteljev in ni bilo jasno, kdaj bi njihovo mesto lahko bilo spet zapolnjeno.

To sta samo dve osnovni storitvi, za kateri so zapatisti morali iznajti alternativne ureditve, ki bi jih v nasprotnem primeru priskrbela država. Bolj nedavno so zapatisti prosili za državno in mednarodno finančno pomoč za njihove skupnosti. Žal je Bancomer obvestil EZLN, da so morali do konca junija 2005 zapreti njihov bančni račun.¹⁰ Banke trdijo, da je *Enlace Civil* vpleten v pranje denarja in da oni nočejo biti del tega. Kot rečeno, je zapatistično prejemanje denarja od nacionalne politike, nacionalnih ekonomskih institucij in virov zanimiva politična strategija.

SKLEP

Boj za avtonomijo je predvsem boj v okviru odnosov med državo in družbo. Ta odnos je prinesel revščino in izključitev staroselskih skupnosti v Mehiki. Primeri, ki sem jih proučevala, so samo trije od številnih bojov za avtonomijo po vsej Mehiki, vsak je specifičen glede svojih zahtev, uporabljajo pa skupne pristope. Politično-ekonomski položaj v Mehiki je tak, da se prepad med bogatimi in revnimi čedalje bolj pogloblja, s tem ko neoliberalni načrt bliskovito napreduje. Naivno bi bilo sklepati, da je mehiška država za staroselska vprašanja, v Chiapasu, v kateremkoli zgodovinskem trenutku, imela kakršen koli interes. Pravzaprav so se staroselci označili za "izključene".

Ljudstvo Tlalnepantla se še vedno opira na javne službe in finančne podpore, ki jih vodi država v njihovem boju za priznanje njihovih izbranih zastopnikov. Njihova razglašena "postvolilna avtonomija" je uporabna samo toliko, kolikor so se Tlalnepantla trudili protestirati, pisali pisma in se pogajali z vladnimi uslužbenci, vse pa je naletelo na gluha ušesa. Nasilno prevzemanje občinskih zgradb se lahko konča s tragedijo, lahko pa tudi pokaže državi resnost nekoga v boju. Osnovna prednost, ki jo lahko najdemo v primeru Tlalnepantla, je, da so vladne storitve, kot so na primer izobrazba, zdravstvo in infrastruktura, še naprej zagotovljene. Delati znotraj obstoječih struktur ne bo naslavljalo krivic ali šibkosti kapitalističnega sistema, bo pa zagotovilo minimalno količino zahtevanih sredstev, ki dovoljujejo ljudem, da nadaljujejo boj.

Po drugi strani zapatistična strategija popolne avtonomije od državnih struktur, vendar z odvisnostjo od nacionalne in mednarodne NGO podpore, prepušča skupnosti tveganju nerazrešitve in diskontinuitete te podpore, ko

¹⁰ Bančni račun je v bistvu račun *Enlace Civil*, civilne organizacije, ki deluje kot vezni člen med EZLN in civilno družbo.

NGO sami spodletijo ali usmerijo svojo pozornost na druge, bolj "zaslužne" primere. Če bo strateška avtonomija, ki jo je oblikovala EZLN, še naprej pritiskala na vlado, da ugoti njihovim zahtevam, bo morda proizvedlo koristne rezultate za obravnavano skupnost. Če pa se uporablja kot stalno sredstvo upora, je, po mojem mnenju bolj dvomljive učinkovitosti, ne nazadnje zaradi nezanesljivosti NGO kot virov financiranja.

Primer Paracho je malo bolj težaven zaradi oportunitizma, za katerega se zdi, da vodi skupino odpadnikov. Metode, ki jih uporablja ta skupina, so lahko razumljene samo v kontekstu korupcije in spodletele demokracije. Volivci so imeli pri iskanju spremembe na voljo le desno PRI ali popolno abstinenco volilnega procesa. Skupina, ki nima potrebne zgodovinske podlage ali usmerjenosti v lokalne boje, da bi legitimno razglasila avtonomijo, ne bo preživela, sploh ko politične razdelitve postanejo jasnejše. Še posebej pri "oportunistični avtonomiji" v Parachu, kjer jo izvaja skupina z zgodovino korumpiranega vodenja in ki je odstranjena od dolgo obstoječega boja za avtonomijo, temelječega na skupnosti.

Na boje za avtonomijo lahko vpliva kombinacija političnih, ekonomskih, družbenih in kulturnih dejavnikov. Trije primeri, ki sem jih raziskovala, pokažejo, da so politično ekonomske pomanjkljivosti skupni imenovalec. Neprivilegirani sektorji družbe so tisti, ki se borijo, da bi ohranili dostojanstveno življenje in imeli glas v političnem procesu. Ta boj se okrepi s tem, ko mednarodni programi, ki se uvajajo na nekem območju, spodbijajo določene potrebe prebivalstva. Korumpirane volitve so tudi pomemben sprožitelj avtonomnega boja. Ko demokratični proces spodleti, začnejo ljudje iskati drugačna sredstva, da bi bili zastopani. Etničnost in jezik sta prav tako pomembna v regijah, kot je Chiapas. Kljub temu se je pristop k avtonomiji v treh primerih razlikoval. Volilna avtonomija s prevaro, oportunistična avtonomija in strateška avtonomija so posledice različnih interpretacij politične ekonomije in družbene realnosti v Mehiki. Skupine poskušajo z različnimi strategijami priti do istih ciljev. Iskani cilj je udeležba v političnih procesih in zagotovitev vzvodov za določanje stvari, kot so raba skupnosti lastnega jezika, izobrazba, zemlja in splošni viri.

Prevedla Nina Brezovar

LITERATURA

- ACKERMAN, BRUCE (1980): *Social Justice in the Liberal State*, New Haven: Yale University Press.
BALOGH, SÁNDOR (1999): *Autonomy and the New World Order: A Solution to the Nationality Problem*, Toronto Buffalo: Matthias Corvinus Publishing.

- BECK, ULRICH (2000): *"The Cosmopolitan Perspective: Sociology and the Second Age of Modernity"*, *British Journal of Sociology*, št. 51(1), 79–105.
- BENYOSEF, LAGUNA ARANDA (2004): *"Las Razones de Tlanepantla Amarres del Poder/II"*, La Jornada de Morelos, Cuernavaca, 1. april 2004.
- BRAUNMÜHL, CLAUDIA VON(1978): *"On the Analysis of the Bourgeois Nation State within the World Market Context"*.
V: HOLLOWAY, J. in PICCIOTTI, S. (ur.): *The State and Capital: A Marxist Debate*, London: Edward Arnold, 160–177.
- BRONNER, STEPHEN (1999): *Ideas in Action: Political Tradition in the Twentieth Century*, Lanham in Oxford: Rowman & Littlefield.
- BRONNER, STEPHEN (2002): *Imagining the Possible: Radical Essays for Conservative Times*, New York: Routledge.
- BRYSK, ALLISON (2000): *From Tribal Village to Global Village: Indian Rights and International Relations in Latin America*, Stanford: Stanford University Press.
- COMMON FRONTIERS (2004): *"About Us"*, Common Frontiers, URL: <http://www.commonfrontiers.ca/aboutus.html>.
- DÍAZ-POLANCO, HÉCTOR (1997): *La Rebelión Zapatista y la Autonomía*, Mexico – Madrid: Siglo XXI.
- DÍAZ-POLANCO, HÉCTOR in CONSUELO, SÁNCHEZ (2002): *México Diverso: El Debate Por La Autonomía*, Mexico: Siglo XXI.
- DOMÍNGUEZ, JORGE (1999): *"The Transformation of Mexico's Electoral and Party Systems, 1988–1997: An Introduction"*.
V: DOMÍNGUEZ, J. in POIRÉ, A. (ur.): *Toward Mexico's Democratization: Parties, Campaigns, Elections, and Public Opinion*, New York: Routledge, 1–23.
- DOWNIE, R. S. IN TELFER, E. (1971): *"Autonomy"*, *Philosophy*, št. 46, 293–301.
- DWORKIN, GERALD (1988): *The Theory and Practice of Autonomy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- EZLN (2002): *"First Declaration from the Lacandón Jungle"*. V: Hayden, T. (ur.): *The Zapatista Reader*, New York: Thunder's Mouth Press, 217–220.
- GHAI, YASH (2000): *"Ethnicity and Autonomy: A Framework for Analysis"*. V: GHAI, Y. (ur.): *Autonomy and Ethnicity: Negotiating Competing Claims in Multi-ethnic States*, Cambridge – New York: Cambridge University Press, 1–26.
- GLOBAL EXCHANGE (2000): *"Presidential Elections 2000"*, URL: <http://www.globalexchange.org/campaigns/mexico/dem/campaign.html>.
- HANNUM, HURST (1990): *"Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights"*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- HERNANDEZ NAVARRO, LUIS (2005): *"Paracho: De Autonomia Por Decreto a Autonomia Desde Abajo"*, La Jornada de Michoacan, 5. marec 2005, URL: <http://www.jornada.unam.mx/2005/mar05/050305/michoacan/01n1pol.html>.
- HIRST, PAUL in THOMPSON, GRAHAME (1999): *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*, Cambridge: Polity Press.
- HOLLOWAY, JOHN (1995): *"Global Capital and the National State"*. V: BONEFELD, W. in HOLLOWAY, J. (ur.): *Global Capital, National State and the Politics of Money*, London: Macmillan, 155–181.
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION (1991): *"Convention (No. 169) concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries"*, Office of the High Commissioner for Human Rights, URL: <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/62.htm>.
- JUNTA DE BUEN GOBIERNO DE LOS ALTOS DE CHIAPAS (2004): *"La Agresión del 10 de Abril"*, *Rebeldía*, št. 2 (19), 3–5.
- LA JORNADA (2004): *"Concejo Popular Autónomo Inicia Funciones en el Palacio Municipal de Tlanepantla"*, La Jornada Mexico DF, 13. januar 2004, 31.
- LA JORNADA (2004): *"Morelos: Gobierno Jurásico"*, La Jornada Mexico DF, 15. januar 2004, 2.
- LA JORNADA (2005): *"En Michoacán Aproximadamente 108 Mil Indígenas Perciben Uno o Dos Salarios Mínimos"*, La Jornada de Michoacan, 25. maj 2005, 14.
- LEONARD, ERIC (2001): *"Seeking Sovereignty: Gaining Understanding through Critical Analysis"*, *New Political Science*, št. 23(3), 407–428.
- LOCKE, JOHN (1690/1962): *Two Treatises of Civil Government. Introduction by W. S. Carpenter*, London: J. M. Dent.
- LUCAS, J. L. (1966): *Principles of Politics*, Oxford: Oxford University Press.
- MACPHERSON, C. B. (1965): *The Real World of Democracy*, New York: Oxford University Press.
- MÁRQUEZ, JAIME in GUTIÉRREZ, OSCAR (2005): *"Municipio Zapatista en Michoacán"*, *El Universal*, 2. januar 2005.
- MORRIS, STEPHEN D. (1995): *Political Reformism in Mexico: An Overview of Contemporary Mexican Politics*, Boulder – London: Lynne Rienner Publishers.
- MUÑOZ RAMÍREZ, GLORIA (2003): *EZLN 20 y 10 El Fuego y la Palabra*. México: Revista Rebeldía – Desarrollo de Medios.

- NAVARRO, FERNANDA (2005): *“Una Semana Después la Situación Indígena se Define: primera parte”*, La Jornada de Michoacán, 17. januar 2005.
- OEHMICHEN, MARÍA CRISTINA (2000): *Desarrollo Económico y Social: Estado del Desarrollo Económico y Social de los Pueblos Indígenas de México, 1996-1997* (1. zvezek), México: Instituto Nacional Indigenista in Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo, 213-288.
- OHMAE, KENICHI (1990): *The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy*, New York: Harper Business.
- PANITCH, LEO (2001): *Renewing Socialism: Democracy, Strategy and Imagination*, Boulder: Westview Press.
- PEREZ – BALTODANO, ANDRES (2004): *“Globalization, Human Security and Social Policy: North and South”*. V: KENNETT, P. (ur.): *A Handbook of Comparative Social Policy*, Cheltenham – Northampton: Edward Elgar Publishing, 50-67.
- PETRAS, JAMES in HENRY VELTMEYER (2001): *Globalization Unmasked: Imperialism in the 21st Century*, Halifax: Fernwood.
- PETRAS, JAMES (2002): *“Right/Left Polarization: The Ballot Box and the Street”*, Canadian Dimension, št. 36(4), 36-43.
- POSADA GARCIA, MIRIAM (2004): *“Amaga el Libre Comercio La Guitarra de Paracho”*, La Jornada de México, junij 2004, 40.
- RAWLS, JOHN (1971): *A Theory of Justice*, Cambridge: Harvard University Press.
- RED POR LA PAZ (2003): *Foro Sobre Autonomías Memoria*, Chiapas: Coreco.
- ROSENAU, JAMES N. (1997): *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World*, Cambridge: Cambridge University Press.
- RUSSELL, JAMES W. (1997): *“Mexico’s Rising Inequality”*, Monthly Review, št. 49(7), 28-33.
- SASSEN, SASKIA (1996): *Losing Control?: Sovereignty in an Age of Globalization*, New York: Columbia University Press.
- SCANLON, THOMAS (1972): *“A Theory of Freedom of Expression”*, Philosophy and Public Affairs, 204-226.
- STRANGE, SUSAN (1994): *“Wake Up Krasner, the World has Changed”*, Review of International Political Economy, št. 1(2), 209-219.
- STRANGE, SUSAN (1996): *The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy*, New York: Cambridge University Press.
- SUBCOMANDANTE MARCOS (2003): *Otro Calendario: El de la Resistencia*, México: Frente Zapatista de Liberación Nacional in Colectivo Callejero.
- VICTORIANO C. PEDRO IN HERNÁNDEZ M. LAMBERTO (2004): *“Ocumicho Seguirá Heredando a Sus Hijos Tierra Ensangrentada: La Lucha No Ha Terminado”*, URL: <http://www.xiranhua.com/reportaje/reportaje023.htm>
- WEBER, MAX (1919/1965): *Politics as a Vocation*, Philadelphia: Fortress Press.
- WEISS, LINDA (1998): *The Myth of the Powerless State*, Ithaca: Cornell University Press.
- WOLFF, ROBERT PAUL (1970): *In Defense of Anarchism*, New York: Harper and Row.